

Materiały

FUNKCJE POWIATÓW I MIAST WOJEWÓDZTWA KOSZALIŃSKIEGO NA PODSTAWIE STATYSTYKI ZAWODOWEJ W 1959 ROKU

I. WSTĘP

Rozpatrzenie udziału zatrudnionych w różnych działach gospodarki narodowej prowadzi do poznania charakteru gospodarczego regionu, do poznania funkcji spełnianych przez województwa, powiaty i miasta. Statystyka zawodowa ludności, aczkolwiek nie wystarcza dla analizy podstaw gospodarczych regionu, to jednak przez związek ze statystyką produkcji może dać wskazówki o jego poziomie rozwoju gospodarczego. Na podstawie statystyki zatrudnienia na terenach powiatów wnioskować możemy o potencjale gospodarczym tych terenów, o stopniu ich zaktywizowania. Dane liczbowe o zatrudnieniu w zakładach położonych na terenie miast świadczą o funkcjach gospodarczych lub roli tych miast jako ośrodków usługowych wobec otaczających terenów.

Przemiany w strukturze zawodowej ludności Polski są skutkiem ogólnej przebudowy życia gospodarczego i społecznego kraju. Przebiegają one jednak w różnych regionach kraju według swoistych prawidłowości. Również na terenie województwa koszalińskiego zachodzą z inną nieco siłą niż w pozostałych regionach kraju. Rozmieszczenie zakładów przemysłowych, transportowych, budowlanych, handlowych oraz ośrodków kultury, zdrowia, administracji itp. nie jest równomierne na terenie całego kraju, jak również na terenach poszczególnych województw i powiatów. Z tego też względu struktura zatrudnienia w różnych rejonach województwa koszalińskiego będzie różna.

W niniejszym opracowaniu oparliśmy się na materiałach Wojewódzkiej Komisji Planowania Gospodarczego w Koszalinie, zebranych dla ustalenia terenowych bilansów siły roboczej na rok 1959. Przytaczane przez nas dane ujmują stan zatrudnionych w zakładach pracy położonych na terenie powiatów oraz miast województwa koszalińskiego według stanu na dzień 1 stycznia 1959 r. Materiał statystyczny obejmuje ludność czynną zawodowo według zawodu obiektywnego, to znaczy według przynależności zakładu pracy do określonego działu gospodarki narodowej. Wyzyskany w opracowaniu materiał należy ocenić jako najpełniejszy i najlepszy z dostępnych, głównie ze względu na swą aktualność. Wątpliwe jest jedynie, czy ankietą objęto wszystkie zakłady pracy na terenie powiatów oraz czy zastosowano jednolite kryteria klasyfikacji zakładów do poszczególnych działów gospodarki narodowej. Można jednak przypuścić, że niewielkie błędy, jakie mogły powstać w klasy-

fikacji zakładów, nie zniekształcają obrazu struktury zawodowej w sposób utrudniający dalsze badania.

Województwo koszalińskie podzielone jest na 15 powiatów, licząc w tym dwa miasta na prawach powiatów: Koszalin i Słupsk. Ponieważ głównym celem opracowania jest omówienie roli i funkcji powiatów, przede wszystkim zaś miast, przeto w analizie struktury zatrudnienia ujmujemy nie ludność zamieszkałą, lecz pracującą w zakładach położonych na terenach tych powiatów lub miast. Ludność pracującą poza rolnictwem na terenach miast poddajemy gruntowniejszej analizie.

II. OGÓLNA OCENA STANU ZATRUDNIENIA W WOJEWÓDZTWIE

Według stanu na dzień 1 stycznia 1959 r. zatrudnienie w województwie koszalińskim we wszystkich działach gospodarki narodowej wynosiło 280.105 osób. Z tej liczby 1.752 osoby, tj. 0,63% nie mieszkały stale na terenie województwa koszalińskiego, lecz w województwach sąsiednich. Równocześnie 1.034 osoby, tj. 0,37% ogólnej liczby zatrudnionych w województwie, pracowały w zakładach pracy położonych poza terenem województwa koszalińskiego, mimo że mieszkały w jego obrębie.

Z powyższego wynika, że województwo koszalińskie rozporządza nieco większą ilością stanowisk pracy, aniżeli wynoszą zasoby siły roboczej, stąd niedobór ten, wynoszący ok. 0,26% ogólnej liczby zatrudnionych, uzupełniany być musi przez ludność pracującą, która mieszka w województwach sąsiednich.

Znacznie większa dysproporcja między ilością stanowisk pracy a liczbą zatrudnionych występuje między miastami oraz gromadami województwa koszalińskiego. W zakładach pracy położonych na terenach miast województwa koszalińskiego pracowało na początku 1959 roku 110.312 osób, tj. ponad 39% ogółu zatrudnionych. Z tej liczby 4.281 osób, tj. 3,9%, stanowi ludność zamieszkała na terenie gromad województwa koszalińskiego oraz na terenie innych województw. Była to ludność dojeżdżająca codziennie do pracy do miast, głównie z terenów gromad województwa. Równocześnie 1.380 osób, tj. ok. 1,3% ogólnej liczby zatrudnionych w miastach, wyjeżdżało z miast województwa koszalińskiego do zakładów pracy położonych na terenach gromad oraz do innych województw. Niedobór pracowników w zakładach na terenie miast wynoszący ok. 2,6% ogółu zatrudnionych uzupełniany jest przez ludność dojeżdżającą głównie ze wsi.

Ciekawie przedstawiają się codzienne ruchy ludności pracującej między poszczególnymi powiatami województwa. We wszystkich bowiem powiatach, prócz ludności mieszkającej stale i jednocześnie pracującej stale na ich terenie zatrudnione są osoby spoza tych powiatów. Częste są również zjawiska wyjazdów ludności pracującej do zakładów położonych na terenie sąsiednich powiatów. Powiat jest więc terenem, do którego ludność dojeżdża z innych powiatów oraz z którego ona wyjeżdża do innych powiatów. Liczby dojeżdżających do pracy na teren powiatu najczęściej przewyższają liczby pracowników

wyjeżdżających do innych powiatów. Powiat, posiadający dużą przewagę liczbową ludności dojeżdżającej nad wyjeżdżającą, ma zwykle znaczną siłę przyciągania oraz oddziaływania na tereny powiatów sąsiednich. Duży popyt na siłę roboczą z zewnątrz świadczy o wyposażeniu powiatu w wielką liczbę stanowisk pracy i być może dowodzi, że duży jest stopień jego aktywności gospodarczej.

TABELA I

Ludność pracująca w powiatach dojeżdżająca oraz wyjeżdżająca w % ogółu zatrudnionych

Powiat	Ludność pracująca		
	dojeżdżająca	wyjeżdżająca	różnica
koszaliński	4,4	2,2	+ 2,2
miastecki	3,4	1,5	+ 1,9
kołobrzescki	3,1	1,3	+ 1,8
słupski	3,7	2,3	+ 1,4
drawski	1,6	0,7	+ 0,9
człuchowski	2,3	1,5	+ 0,8
bytowski	1,4	0,7	+ 0,7
świdwiński	1,6	1,4	+ 0,2
sławieński	1,4	1,3	+ 0,1
wałecki	0,7	0,6	+ 0,1
złotowski	1,5	1,4	+ 0,1
szczecinecki	0,6	1,3	- 0,7
białogardzki	2,4	3,5	- 1,1

Jak ilustruje powyższa tabela, powiaty, w których istnieje największa przewaga liczebna pracowników dojeżdżających nad wyjeżdżającymi, skupiły się głównie w północnej części województwa. Są to powiaty: koszaliński, kołobrzescki i słupski. W powiecie sławieńskim liczba ludności dojeżdżającej nieznacznie tylko przewyższa liczbę ludności wyjeżdżającej do innych powiatów. Jedynie w powiecie białogardzkim liczba ludności wyjeżdżającej do pracy w innych powiatach wyższa jest od liczby ludności dojeżdżającej. Zjawisko to należy tłumaczyć położeniem powiatu białogardzkiego pośród powiatów z dużą siłą przyciągania ludności pracującej, czyli przez powiaty koszaliński i kołobrzescki, głównie przez miasto Koszalin i Kołobrzeg. Obok powiatu białogardzkiego i szczecineckiego, w których istnieje przewaga liczebna ludności wyjeżdżającej nad dojeżdżającą, w niewielkim tylko stopniu uzupełniają swe zapotrzebowanie na siłę roboczą pracownikami z innych terenów powiaty południowe: złotowski i wałecki oraz powiaty wschodnie: bytowski i człuchowski.

Analiza zatrudnienia w miastach wszystkich powiatów wykazuje, że zakłady położone na ich terenie opierają się w znacznym stopniu na pracownikach zamieszkałych poza ich terenem (tab. II). Wysoki procent zatrudnionych na

terenie miast, ale mieszkających poza nimi świadczy o silnie ścisłym związaniu ośrodków miejskich z ich zapleczem. Jest to wyraz znacznego oddziaływania wzajemnego miasta i zaplecza i stanowi skutek dużej atrakcyjności ośrodków miejskich, często ich dużej aktywności gospodarczej w regionie.

TABELA II

Ludność pracująca w miastach dojeżdżająca oraz wyjeżdżająca w % ogółu zatrudnionych

Powiat	Ludność pracująca		
	dojeżdżająca	wyjeżdżająca	różnica
bytowski	11,9	2,7	+ 9,2
kołobrzeski	8,3	0,6	+ 7,7
koszaliński	7,5	1,1	+ 6,4
miastecki	6,4	1,0	+ 5,4
sławieński	6,0	0,7	+ 5,3
ślupski	7,1	2,5	+ 4,6
wałecki	3,7	0,0	+ 3,7
drawski	5,5	2,0	+ 3,5
białogardzki	6,1	4,5	+ 1,6
złotowski	6,7	5,5	+ 1,2
człuchowski	0,9	0,2	+ 0,7
szczecinecki	3,2	2,6	+ 0,6
świdwiński	6,4	6,0	+ 0,4

Do tej kategorii miast zaliczyć możemy Kołobrzeg, Koszalin, Ślupsk i Sławno. Zauważyć należy, że często wskutek rzadkiej sieci ośrodków miejskich ciężą do niektórych miast znaczne obszary przez nie obsługiwane. Wpływ miast na te tereny wyraża się m. in. wielką liczbą dojeżdżających ze wsi. Terenami o stosunkowo rzadkiej sieci miast, a równocześnie o wielkiej liczbie dojeżdżających do pracy ze wsi są głównie powiaty północne województwa koszalińskiego, ponadto powiat bytowski i miastecki. W powiatach południowych województwa koszalińskiego ze stosunkowo gęstą siecią miast, głównie jednak małych, przewaga liczebna ludności dojeżdżającej do miast nad wyjeżdżającą jest przeciętnie dwukrotnie mniejsza aniżeli w miastach powiatów północnych. Większe miasta również i w południowej części województwa zatrudniają duży procent ludności wiejskiej, spora jednak liczba miast małych posiada niewielki odsetek zatrudnionych z zewnątrz, ponieważ w miastach tych bardzo poważną pozycję stanowi rolnictwo. Jak wynika z danych WKPG w dniu 1. 1. 1957 r. na ogólną liczbę 8 miast (wszystkie poniżej 5 tys. mieszkańców), w których zatrudnienie poza rolnictwem stanowiło mniej niż 60% ogółu zatrudnionych, w północnej części woj. koszalińskiego tylko Karlino należało do tej grupy miast. W mieście Karlino zatrudnienie poza rolnictwem stanowiło 56% ogółu pracowników, w pozostałych zaś miastach wynosiło ono: Barwice — 28%, Krajenka — 38%, Tuczno — 42%,

Czaplinek — 45%, Lędyczek — 48%, Mirosławiec i Człopa — 57%. Małe miasteczka południowej części województwa wskutek swego charakteru rolniczego stanowią małą atrakcję w powiecie i nie przyciągają pracowników z zewnątrz.

III. ROZMIESZCZENIE ORAZ STRUKTURA ZATRUDNIENIA LUDNOŚCI

Rozmieszczenie ludności jest uwarunkowane głównie działalnością człowieka, a różnice w gęstości zaludnienia wiążą się z poziomem gospodarczym różnych regionów. Różnice w gęstości zaludnienia poszczególnych powiatów województwa koszalińskiego są znaczne i uzależnione przede wszystkim od stopnia ich uprzemysłowienia (tab. III). Jak wynika z ryc. 1, najwyższą gęstość zaludnienia posiadają powiaty północne województwa. Odcinają się one wyraźnie od południowych powiatów województwa koszalińskiego.

TABELA III

Gęstość zaludnienia, ludność miejska oraz zatrudniona poza rolnictwem w powiatach woj. koszalińskiego

Powiaty	Ludność według stanu w dniu 31.12.1958 r.		
	na 1 km ^{2*}	w miastach (w %)*	zatrudniona poza rolnictwem. (w %)**
białogardzki	46	48,5	41,0
bytowski	35	29,8	30,8
człuchowski	28	31,3	26,9
drawski	26	46,8	37,2
kołobrzeski	52	35,7	34,4
koszaliński***	57	58,3	57,5
miastecki	21	19,6	29,8
ślawieński	40	34,1	28,3
ślupski***	50	50,9	49,7
szczecinecki	33	44,9	34,7
świdwiński	42	41,1	31,4
wałecki	28	45,3	28,3
złotowski	36	31,5	27,1

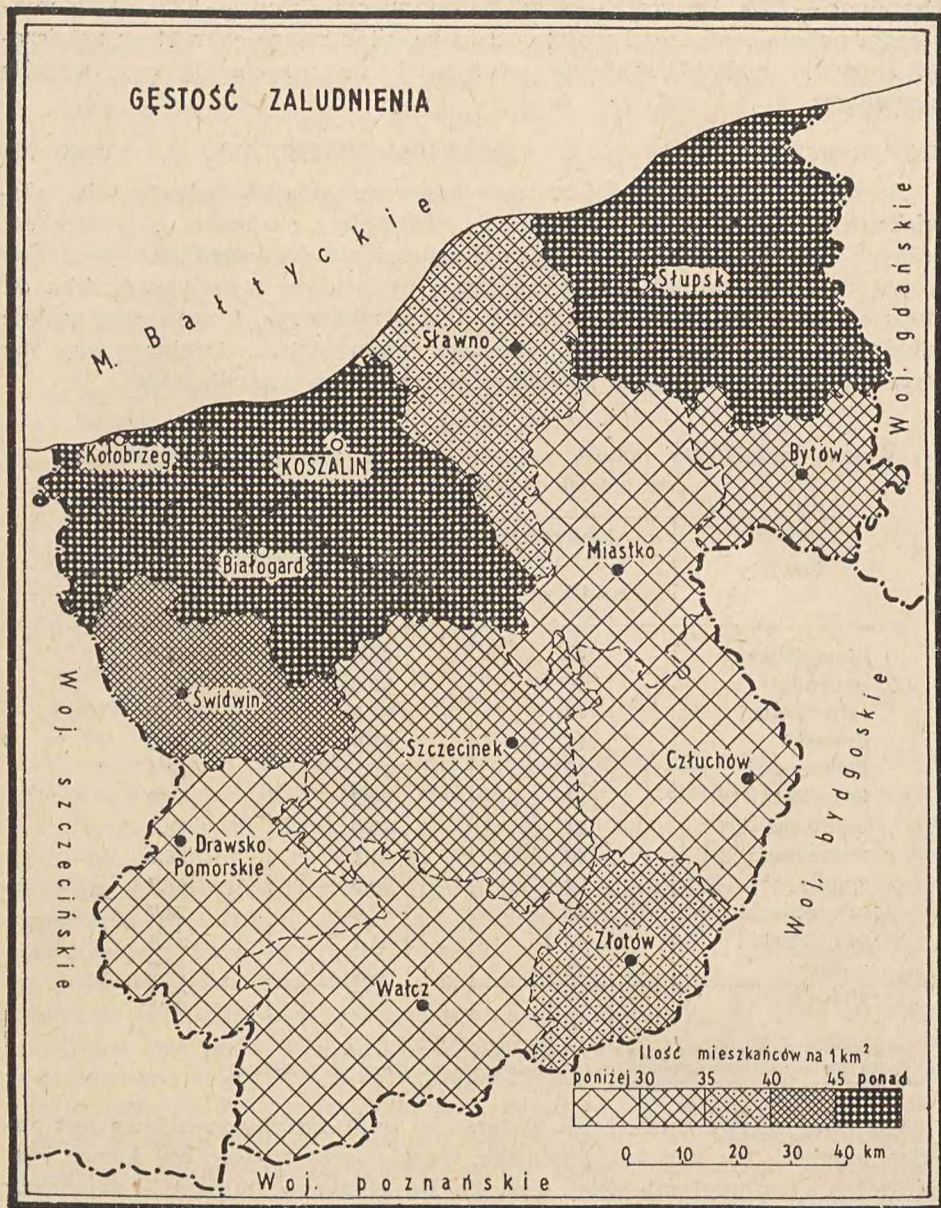
* Źródło: „Rocznik Statystyczny 1959”. Tab. 3(23), s. 16—17.

** Na podstawie danych WKPG w Koszalinie na dzień 1. 1. 1959 r.

*** Powiaty łącznie z miastami: Koszalin i Słupsk.

Ponieważ zagadnieniem ściśle związanym ze statystyką zawodową jest podział ludności na wiejską i miejską, przeto przyjrzyjmy się mapce rozmieszczenia ludności miejskiej (ryc. 2). Do obszarów, mających najwyższy procent ludności miejskiej, zaliczamy powiaty: koszaliński, ślupski, białogardzki, drawski i wałecki. Ciągną się one pasem z północnego wschodu na południowy zachód województwa. Rozdziela ten pas jedynie powiat ślawieński, który łączy się z obszarem powiatów wschodnich o najmniejszym odsetku ludności miejskiej. Powiaty z największym odsetkiem ludności miej-

Ryc. 1

skiej posiadają najczęściej równocześnie najwyższy procent ludności zatrudnionej poza rolnictwem, z wyjątkiem powiatu wałeckiego i człuchowskiego (tab. III).

U podstaw procesów urbanizacyjnych, które się dokonują w kraju, leży szybki wzrost roli działów nierolniczych, szczególnie przemysłu w życiu gospodarczym, wyrazem zaś tych procesów jest przebudowa struktury zatrudnienia. Główną cechą przemian zachodzących w strukturze zatrudnienia jest wzrost liczby zawodowo czynnych w działach nierolniczych, przy równoczesnym spadku udziału zatrudnienia w rolnictwie. W latach 1931 do 1950 zatrudnienie w rolnictwie w Polsce zmalało z 63,8% do 53,3%. W województwie koszalińskim w 1950 r. stanowiło ono 63,4% i było najwyższym procentem ze wszystkich województw Ziem Zachodnich. W Polsce centralnej i wschodniej sześć województw posiadało jeszcze wyższy procent zatrudnionych w rolnictwie, a w przypadku skrajnym (województwo lubelskie) wynosiło ono aż 81,8%. W latach 1950 do 1959 nastąpił w województwie koszalińskim procentowy spadek zatrudnienia w rolnictwie. W 1959 r. wynosiło ono 61,5% zawodowo czynnych, przy czym w miastach wynosiło przeciętnie w powiecie 19,6%, na wsi zaś 89,3%. Z tego wynika, że rola rolnictwa i leśnictwa w życiu gospodarczym województwa koszalińskiego jest w dalszym ciągu dominująca. W różnych jednak powiatach województwa koszalińskiego udział zatrudnionych w rolnictwie odbiega znacznie od średniej wojewódzkiej. Różnica między wartością minimalną (pow. koszaliński 42,5%) a maksymalną (pow. człuchowski 73,1%) wynosi 30,6% (tab. III). Na ryc. 2 pokazano rozmieszczenie zatrudnionych poza rolnictwem w województwie koszalińskim. Najwyższy procent zatrudnionych poza rolnictwem posiadają powiaty: koszaliński i słupski (wraz z Koszalinem i Słupskiem) oraz białogardzki, drawski, szczecinecki, kołobrzesci i świdwiński. Najniższy procent zatrudnionych poza rolnictwem posiadają powiaty: człuchowski, złotowski, wałecki, sławieński i miastecki. Powiaty najbardziej rolnicze ciągną się jednym pasem z północy województwa ku południowi. Z porównania rozmieszczenia ludności miejskiej oraz rozmieszczenia zatrudnionych poza rolnictwem, co przedstawiliśmy na ryc. 2, wynika, że oba zjawiska w zasadzie są zgodne. Możemy zatem stwierdzić, że zatrudnienie poza rolnictwem jest miarą urbanizacji powiatów. Na ogół w powiatach, mających najwyższy procent ludności miejskiej, najmniejszą pozycję stanowi rolnictwo wraz z leśnictwem. Jedynie w powiatach: wałęckim, drawskim i szczecineckim mimo wysokiego odsetka ludności miejskiej zatrudnienie w rolnictwie jest wysokie.

Rozmieszczenie zatrudnionych poza rolnictwem w miastach poszczególnych powiatów ilustruje ryc. 2. Najwyższy odsetek na tę grupę ludności przypada w powiatach: słupskim i koszalińskim oraz białogardzkim i kołobrzescim (tab. IV). Najniższy procent zatrudnionych poza rolnictwem posiadają miasta w południowej części województwa, szczególnie powiatów:

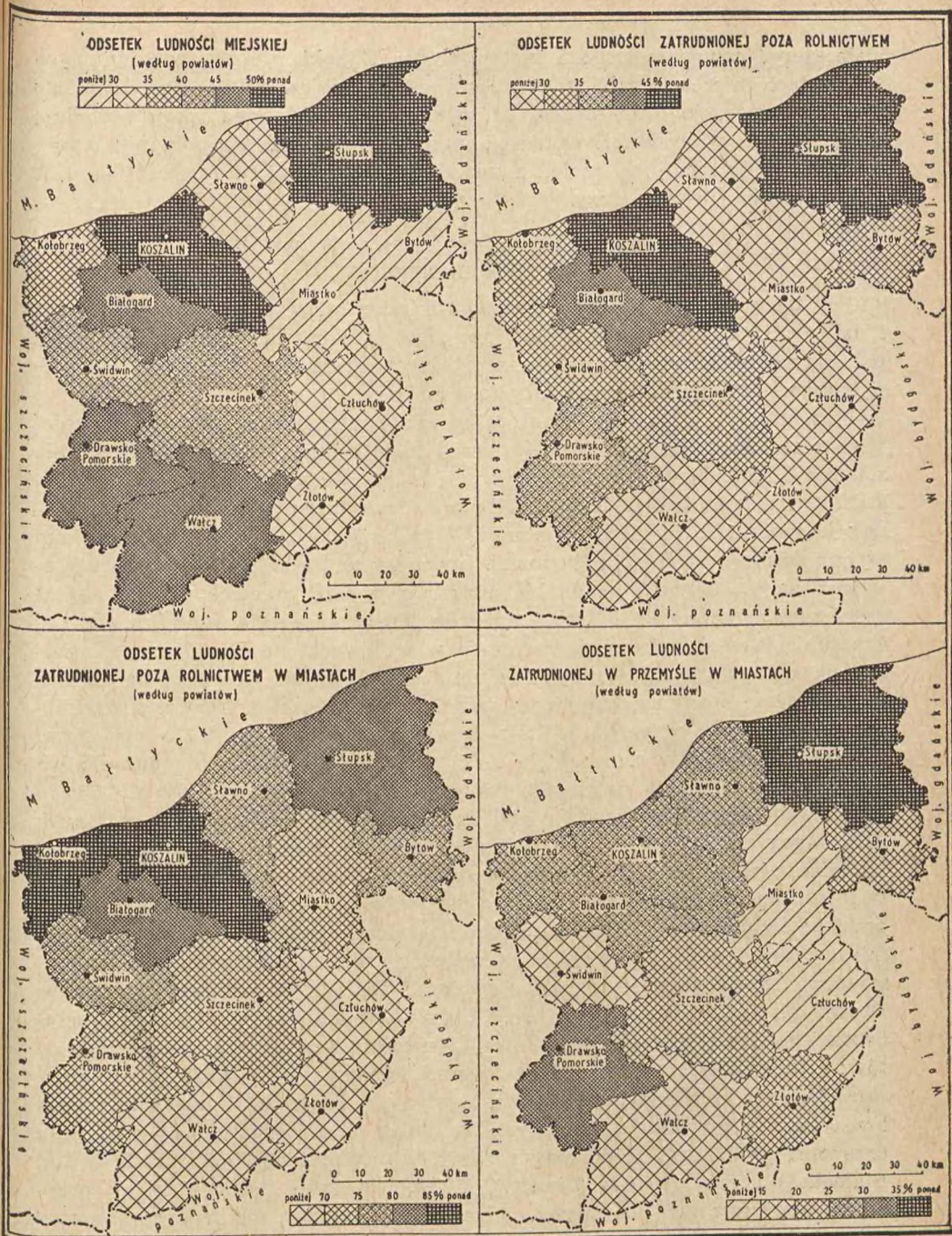

TABELA IV

Ludność zatrudniona w zakładach pracy położonych na terenie miast w powiatach województwa koszalińskiego według działów gospodarki narodowej w dniu 1 stycznia 1959 r. (w odsetkach)

Dział gospodarki narodowej	Stupsk	Kosza- lin	Koło- brzeg	Biało- gard	Bytów	Ślaw- no	Świd- win	Szcze- cinek	Draw- sko	Miast- ko	Zio- tów	Człu- chów	Watcz	Woj. koszaliń. ogółem miasta
Ludność zatrudn. ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
a) w rolnictwie	2,8	6,9	12,8	15,1	21,4	21,8	23,7	26,4	28,9	29,0	33,9	38,2	46,6	61,9
b) poza rolnictwem w tym	97,2	93,1	87,2	84,9	78,6	78,2	76,3	73,6	71,1	71,0	66,3	61,8	53,4	38,1
Przemysł i rzemiosło	40,5	26,6	26,0	25,0	24,6	29,8	19,1	20,5	31,0	13,9	24,2	13,5	15,3	26,4
Budownictwo	3,4	11,6	19,2	6,8	8,0	7,4	3,2	6,2	4,6	7,8	6,6	5,0	3,1	6,8
Transport i łączność	15,9	7,2	7,0	19,9	10,4	7,4	10,9	15,4	6,7	14,6	3,6	9,0	9,3	11,3
Obrót towarowy	15,1	14,4	13,4	16,0	11,9	15,9	12,9	14,3	13,6	14,3	12,7	13,2	12,7	14,1
Gospodarka komunalna i mieszkaniowa	4,3	4,0	11,3	2,3	2,7	3,2	3,2	3,9	2,8	3,4	1,6	2,6	1,6	3,3
Urządzenia kulturalne i socjalne	11,6	9,3	3,5	9,6	11,5	8,7	19,3	7,2	7,2	8,7	9,7	11,1	7,3	9,9
Administracja i wymiar sprawiedliwości	3,7	13,8	3,3	3,0	5,0	3,9	3,4	3,6	2,7	4,3	5,4	4,1	2,2	5,3
Organizacje polityczne i społeczne	0,3	2,5	0,7	0,7	1,0	0,5	1,1	0,6	0,7	1,1	0,7	1,0	0,5	0,9
Institucje finansowe i ubezpieczeniowe	2,7	2,7	1,2	0,9	1,3	1,2	1,3	1,0	1,0	2,2	1,2	1,7	0,9	1,4
Usługi nieprodukcyjne	1,3	1,0	1,6	1,3	2,2	0,2	1,9	0,9	0,8	0,7	0,6	0,6	0,5	1,2

Ryc. 2

wałeckiego, człuchowskiego i złotowskiego. Wysoki procent zatrudnionych w działach nierolniczych w północnej części województwa koszalińskiego wynika z tego, że duże miasta, które skupiły się głównie tutaj, posiadają słaby udział w produkcji rolniczej, natomiast miasta na południu województwa najczęściej są małe, a udział ich w produkcji rolniczej — jak wspominaliśmy — jest duży.

IV. CHARAKTER FUNKCJONALNY MIAST WOJEWÓDZTWA KOSZALIŃSKIEGO

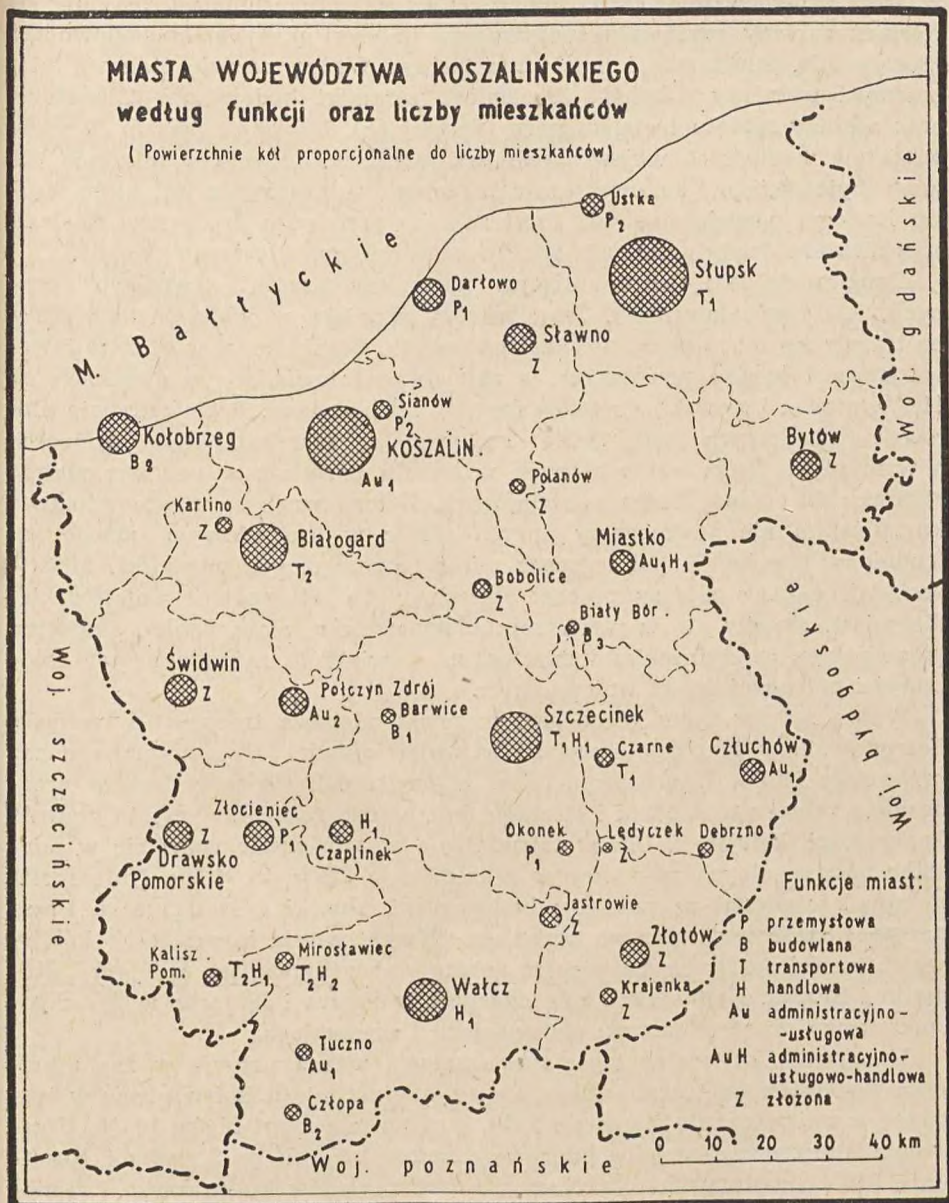
Podstawą dla oceny porównawczej roli nierolniczych działów gospodarki i usług w życiu powiatów będą dane dotyczące zatrudnienia w zakładach położonych na terenach miast poszczególnych powiatów, w układzie socjalistycznym i drobnotowarowym łącznie (tab. IV).

Rozpatrzmy na wstępie udział przemysłu i rzemiosła w gospodarce województwa koszalińskiego. Województwo koszalińskie, którego powierzchnia stanowi 5,7% ogólnej powierzchni kraju, a ludność 2,3% ogólnej liczby mieszkańców zatrudniało w 1955 r. 2,2% zawodowo czynnych. Zatrudnienie jednak w przemyśle (w 1958 r.) stanowiło tylko 1,1% zatrudnienia krajowego w tym dziale gospodarki narodowej. Świadczy to, że w stopniu uprzemysłowienia województwo koszalińskie pozostaje jeszcze znacznie w tyle za innymi regionami kraju. W latach 1950 do 1959 r. nastąpiło jednakże znaczne przesunięcie w strukturze zatrudnienia w województwie koszalińskim, z korzyścią dla przemysłu i innych działów nierolniczych, przy równoczesnym procentowym spadku zatrudnienia w rolnictwie. Jeżeli w 1950 r. zatrudnienie w przemyśle w województwie koszalińskim stanowiło 9,3% zawodowo czynnych, to w 1959 r. osiągnęło ono już 12,4%. W miastach województwa udział zatrudnienia w przemyśle w tym okresie wzrósł z 21,9% do 26,5%. W poszczególnych powiatach udział zatrudnienia w przemyśle w zakładach położonych na terenach miast waha się średnio między 13,9 a 40,5%. Zatrudnienie w przemyśle stanowi (poza rolnictwem) najważniejszą pozycję w miastach wszystkich powiatów województwa koszalińskiego z wyjątkiem powiatu świdwińskiego i miastecckiego. Różnice w stopniu uprzemysłowienia miast poszczególnych powiatów są znaczne (ryc. 6). Najbardziej uprzemysłowione są miasta powiatów: słupskiego (Ustka), drawskiego (Złocieniec, Drawsko), sławieńskiego (Darłowo, Polanów), koszalińskiego (Sianów), kołobrzeskiego i białogardzkiego. Najmniej uprzemysłowione są miasta powiatów: człuchowskiego, miastecckiego, wałeckiego oraz świdwińskiego. W miastach nadmorskich rozwinęły się niektóre gałęzie przemysłu związane z rybołówstwem. W powiatach północnych rozwinęły się również gałęzie przemysłu drzewnego, jak tartaki, zakłady przemysłu meblarskiego (Słupsk, Koszalin, Białogard) i zapalczanego (Sianów). Występują tutaj licznie zakłady przemysłu spożywczego, jak młyny, mleczarnie, browary, zakłady przetworów rolnych i inne. Na potrzeby regionalne pracują zakłady metalowe, wytwarzające maszyny oraz sprzęt dla rolnictwa i leśnictwa oraz wiele innych.

MIASTA WOJEWÓDZTWA KOSZALIŃSKIEGO według funkcji oraz liczby mieszkańców

(Powierzchnie kół proporcjonalne do liczby mieszkańców)

Ryc. 3

W środkowo-zachodniej części województwa na terenach miast znajdują się również zakłady przemysłu spożywczego (fabryki piwowarsko-słodownicze, krochmalnie, mleczarnie i inne) oraz tartaki. Ważną pozycję stanowi tutaj przemysł wełniany (Okonek, Złocieniec), ceramiki budowlanej (Złocieniec) oraz zakłady sprzętu instalacyjnego (Szczecinek). Udział przemysłu w życiu powiatów wschodnich województwa jest najniższy. Jedynie w miastach powiatu bytowskiego i złotowskiego zatrudnienie w przemyśle jest nieco wyższe i pewną pozycję stanowią tutaj zakłady przemysłu drzewnego (tartaki) oraz niektóre działy przemysłu spożywczego (młyny, mleczarnie) i inne.

Drugim działem, zatrudniającym najwyższy procent zawodowo czynnych, jest obrót towarowy. Jego zakłady skupiają w województwie 6,6%, na terenie zaś miast ponad 14% zatrudnionych. Udział miast w obrocie towarowym jest bardzo wyrównany, a zatrudnienie waha się w granicach od 11,9% (powiat bytowski) do 16,0% (powiat białogardzki). Rozmieszczenie placówek handlowych jest ściśle związane z rozmieszczeniem ludności, a w miastach liczba zatrudnionych w handlu pozostaje w pewnym stałym stosunku do ogólnej liczby zatrudnionych. Z tego względu w województwie koszalińskim nie dostrzegamy dużych różnic w procentowym udziale zatrudnionych w handlu na terenach miast poszczególnych powiatów. Miasta, posiadające nieco wyższy procent zatrudnionych od średniej wojewódzkiej dla miast, skupiły się w powiatach: białogardzkim, sławieńskim, słupskim, koszalińskim, szczecineckim i miasteckim. Powiaty te zajmują obszar środkowej i północnej części województwa.

Ważną rolę w życiu gospodarczym miast odgrywa transport i łączność. Zatrudnienie w tym dziale wynosi w województwie 5,5%, w miastach zaś przeciętnie 11,3%. Wyposażenie miast w poszczególnych powiatach w urządzenia z zakresu transportu i łączności jest bardzo różne. Dotyczy to głównie komunikacji kolejowej. Udział zatrudnienia w tym dziale waha się w miastach poszczególnych powiatów w granicach od 3,6% do 19,3%. Najbardziej uprzywilejowanymi są powiaty: białogardzki, słupski i szczecinecki. Przez północną część województwa przebiega główna arteria komunikacji kolejowej i na niej oparły się największe miasta województwa, jak Białogard, Koszalin i Słupsk. Najmniejszą rolę odgrywa transport i łączność w życiu gospodarczym miast powiatów: złotowskiego i drawskiego.

Urządzenia kulturalne i socjalne stanowią ważną pozycję w życiu ludności województwa koszalińskiego, szczególnie zaś miast. Zatrudnienie w tym dziale w województwie stanowiło 5,4%, a na terenie miast blisko 10,0%. Urządzenia kulturalne i socjalne odgrywają szczególną rolę w Słupsku i Koszalinie, które skupiają wiele szkół oraz innych zakładów kulturalnych i oświatowych, oraz w Polczynie-Zdroju, znanym zdrojowisku pomorskim. Zatrudnienie w tym dziale waha się w granicach od 3,5% do 19,3%. Rola więc urządzeń kulturalnych i socjalnych w życiu miast różnych powiatów jest bardzo nierówna. Najwyższy odsetek zatrudnionych w tym dziale posiadają miasta powiatów: świdwińskiego, słupskiego, bytowskiego i człuchowskiego. Naj-

mniejszy udział w tym zakresie posiadają miasta powiatów: kołobrzeskiego, szczecineckiego i drawskiego. Jak wynika z liczb stosunkowych, niski udział zatrudnionych w urządzeniach kulturalnych i socjalnych posiadają miasta, mające potencjał gospodarczy, zajmujące ważniejsze pozycje w działach produkcyjnych, jak również miasta odgrywające niewielką rolę gospodarczą.

Budownictwo zatrudnia w województwie 3,1%, na terenach zaś miast 6,8% ogólnej liczby pracowników. Największą liczbę zatrudnionych w tym dziale wykazują miasta powiatu koszalińskiego i kołobrzeskiego. W tych też powiatach zatrudnienie w budownictwie stanowi najwyższy procent. Wiąże się to z intensywną odbudową mocno zniszczonego przez działania wojenne Koszalina i Kołobrzegu. W pozostałych powiatach województwa koszalińskiego budownictwo stanowi znacznie słabszą pozycję. Najmniejszy procent zatrudnionych w budownictwie posiadają miasta powiatów: wałeckiego, świdwińskiego i słupskiego. Zakłady budowlane są więc rozmieszczone w województwie bardzo nierównomiernie. Zatrudnienie w tym dziale waha się od 3,1% do 19,2%.

Zatrudnienie w administracji i wymiarze sprawiedliwości, organizacjach politycznych i społecznych, instytucjach finansowych i ubezpieczeniowych oraz usługach nieprodukcyjnych ściśle jest związane z funkcjami administracyjnymi, społecznymi i kulturalnymi pełnionymi przez ośrodki miejskie, szczególnie przez miasta powiatowe. Zatrudnienie w tych działach zależne jest od wielkości rejonów obsługiwanych przez miasta, liczby ludności oraz roli innych działów w życiu miast. Procentowy udział zatrudnionych w wymienionych działach w miastach większości powiatów zbliżony jest do średniej w województwie (8,8%). Szczególną pozycję zajmuje tutaj Koszalin, który z racji pełnienia funkcji miasta wojewódzkiego skupia najwyższą liczbę zatrudnionych w administracji ze wszystkich miast województwa koszalińskiego. Udział zatrudnionych w tym dziale wynosi w miastach powiatu koszalińskiego aż 20%. Również dość dużą rolę odgrywają zakłady tego typu w miastach powiatu słupskiego oraz w powiatach rolniczych i lesistych: bytowskim, miasteczkim, złotowskim, człuchowskim. O wysokim udziale zatrudnionych w administracji w miastach powiatów wschodnich województwa koszalińskiego decydują funkcje administracyjne miast powiatowych oraz niski stopień uprzemysłowienia tych terenów.

Wyposażenie miast w urządzenia z zakresu gospodarki komunalnej i mieszkaniowej jest równomierne we wszystkich powiatach. Jedynie w Kołobrzegu zatrudnienie w tym dziale stanowi aż 11,3% ogólnej liczby pracujących, w innych zaś powiatach zbliżone jest ono do średniej miast w województwie (3,3%) i waha się zaledwie od 4,3% (miasta powiatu słupskiego) do 1,6% (miasta powiatu złotowskiego i wałeckiego).

V. PRÓBA KLASYFIKACJI FUNKCJONALNEJ MIAST

Za podstawę do klasyfikacji funkcjonalnej miast przyjęliśmy zatrudnienie w następujących działach gospodarki narodowej: 1) przemyśle i rzemiośle,

2) budownictwie, 3) transporcie, 4) obrocie towarowym oraz 5) administracji i usługach. Do tego ostatniego działu włączyliśmy zatrudnionych w urządzeniach kulturalnych i socjalnych, administracji i wymiarze sprawiedliwości, organizacjach politycznych i społecznych, instytucjach finansowych i ubezpieczeniowych oraz usługach nieprodukcyjnych. Odpowiednio do wymienionych działów ustaliliśmy następujące funkcje miast: 1) przemysłowe — o symbolu P, 2) budowlane — o symbolu B, 3) transportowe — o symbolu T, 4) handlowe — o symbolu H, oraz 5) administracyjno-usługowe o symbolu Au.

Opieramy się na zatrudnieniu poza rolnictwem w zakładach położonych na terenach miast sektora uspołecznionego. Obejmuje on w województwie koszalińskim 94% zatrudnionych poza rolnictwem. Jest to ponad 75% ogólnej liczby zatrudnionych na terenach miast. Pominęliśmy zatrudnionych w rolnictwie, jak również pracujących w dziale gospodarki komunalnej, którego zakłady spełniają funkcje uzupełniające i nastawione są wyłącznie na obsługę potrzeb samego miasta. Wielkość zatrudnienia w tym dziale jest w zasadzie proporcjonalna do liczby mieszkańców.

W celu określenia funkcji poszczególnych miast województwa koszalińskiego ustaliliśmy średnią arytmetyczną zatrudnionych w wymienionych pięciu działach gospodarki narodowej¹. Następnie obliczyliśmy odchylenie standardowe² od średniej arytmetycznej dla wszystkich miast województwa koszalińskiego³ w każdym z działów (tab. V).

Jeżeli zatrudnienie w mieście w danym dziale nie przekraczało wartości średniej arytmetycznej plus jednego odchylenia standardowego, wówczas miasto zaliczaliśmy do grupy o funkcjach złożonych (symbol Z). Jeżeli udział zatrudnionych w danym dziale był większy od wartości średniej arytmetycz-

¹ Średnie arytmetyczne procentowego udziału zatrudnionych w pięciu działach w województwie koszalińskim obliczono na podstawie ustalonych % zatrudnionych w tych działach dla każdego miasta oddzielnie. Absolutne wartości zatrudnionych w miastach w danym dziale, na podstawie których ustalono ich udział procentowy, zaczerpnięto z danych WKPG.

² Metodę określenia stopnia wyspecjalizowania miasta na podstawie odchylenia standardowego zastosował H. J. Nelson w pracy: „A Service Classification of American Cities”, „Economic Geography” nr 3/1955. Odchylenie standardowe

obliczamy według wzoru: $\delta = \frac{\sqrt{\sum(X-M)^2}}{n}$ w którym x — oznaczają wartości jedno-

stek zbiorowości statystycznej, czyli procenty zatrudnionych w danym dziale w poszczególnych miastach, M — oznacza ich średnią arytmetyczną, n — oznacza liczebność zbiorowości, czyli liczbę miast (34).

³ Klasyfikacją funkcjonalną miast opartą na analizie ludności grupy miastotwórczej zajmowali się w Polsce: J. Kostrowicki, O funkcjach miastotwórczych i typach funkcjonalnych miast, „Przegląd Geograficzny”, t. 24, 1952, z. 1—2, oraz Leszek Kosiński, Zagadnienie struktury funkcjonalnej miast polskich, „Przegląd Geograficzny”, t. 30, z. 1, Klasyfikacja funkcjonalna większych miast polskich według stanu z roku 1950, „Przegląd Geograficzny”, t. 30, z. 4, z 1958 r. i w pracach Instytutu Urbanistyki i Architektury.

TABELA V

Srednie arytmetyczne i odchylenia standardowe zatrudnionych w miastach województwa koszalińskiego w działach nierolniczych (w procentach)

Wartość	Przemysł	Budownictwo	Transport	Handel	Administracja i usługi
Srednia arytmetyczna	30,4	8,1	10,7	14,5	19,0
Odchylenie standardowe	17,2	6,2	6,9	3,7	8,6
Srednia arytmetyczna					
+ 1 odchylenie stand.	47,6	14,3	17,6	18,2	27,6
+ 2 odchylenia stand.	64,8	20,5	24,5	21,9	36,2
+ 3 odchylenia stand.	82,0	26,7	31,4	25,6	44,8

nej powiększonej o jedno odchylenie standardowe, wówczas miasto zaliczyliśmy do grupy o funkcjach wyspecjalizowanych. Ponieważ w kilku miastach udział zatrudnionych w danym dziale przewyższał średnią arytmetyczną powiększoną o wartość jednego odchylenia standardowego dość znacznie, dlatego staraliśmy się uchwycić stopień tej specjalizacji. W tym celu wyróżniliśmy również miasta, w których udział zatrudnionych w danym dziale przewyższał średnią arytmetyczną powiększoną o wartość dwóch odchylen standardowych oraz miasta, w których udział zatrudnionych w danym dziale przewyższał średnią arytmetyczną powiększoną o wartość trzech odchylen standardowych. W naszej symbolizacji literowej (w tabeli VI oraz na rycinie 3) stopień tej specjalizacji zaznaczamy w ten sposób, że do litery określającej dział dominujący, czyli typ funkcjonalny miasta, dodajemy cyfry 1, 2 lub 3. Dla przykładu: P₂ oznacza, że w mieście udział zatrudnionych w przemyśle jest większy od średniej arytmetycznej powiększonej o wartość dwóch odchylen standardowych, nie większy jednak od średniej arytmetycznej powiększonej o wartość trzech odchylen standardowych.

Kilka miast w województwie koszalińskim posiada równocześnie w dwóch działach wysoki udział zatrudnionych, przewyższający wartość średniej arytmetycznej powiększonej o odchylenie standardowe. Z tego względu obok wyróżnionych wyżej funkcji pojedynczych wyróżniliśmy ponadto funkcje podwójne:

1 — administracyjno-usługowo-handlowe — o symbolu AuH oraz

2 — transportowo-handlowe — o symbolu TH, przy czym człon pierwszy określenia specjalizacji miasta o dwóch dominantach odpowiada funkcji przeważającej. W ten sposób 34 miasta województwa koszalińskiego podzieliśmy na osiem grup funkcjonalnych, w zależności od udziału zatrudnionych w różnych działach gospodarki narodowej w każdym z miast (tab. VI).

Analiza typów funkcjonalnych miast województwa koszalińskiego wykazuje, że większość z nich nie posiada wyraźnego profilu specjalizacyjnego. Dwanaście miast (tj. ponad 35%) zaklasyfikowaliśmy do grupy o funkcjach „złożonych”, trzynaście miast posiada nieznacznie zaznaczającą się specja-

TABELA VI

Miasta województwa koszalińskiego według funkcji oraz liczby mieszkańców
Liczby porównawcze rejonów województwa koszalińskiego

Funkcje	Miasta według liczby ludności w tysiącach					Razem
	do 2	2-5	5-10	10-20	powyżej 20	
Przemysłowe		Sianów P ₂ Okonek P ₁	Ustka P ₂ Darłowo P ₁ Złocieniec P ₁	—	—	5
Budowlane	Biały Bór B ₃ Człopa B ₂	Barwice B ₁	—	Kołobrzeg B ₂	—	4
Transportowe	—	Czarne T ₁	—	Białogard T ₂	Słupsk T ₁	3
Handlowe	—	Czaplinek H ₁	—	Wałcz H ₁	—	2
Administracyjno-usługowe	Tuczno Au ₁	—	Połczyn Zdrój Au ₂ Człuchów Au ₁	—	Koszalin Au ₁	4
Administracyjno-usługowo-handlowe	—	Miastko Au ₁ H ₁	—	—	—	1
Transportowo-handlowe	—	Mirosławiec AuT ₂ H ₂ Kalisz Pom. T ₂ H ₁				
Złożone	Polanów Z Lędyczek Z	Debrno Z Bobolice Z Karlino Z Krajenka Z	Bytów Z Drawsko Pom. Z Jastrowie Z Sławno Z Świdwin Z Złotów Z			12
Razem	5	12	11	3	3	34

lizację (miasta o symbolach z cyfrą 1), zaledwie zaś dziewięć miast posiada wyraźną dominantę funkcjonalną. Jak z powyższego wynika, większość miast województwa koszalińskiego odgrywa rolę ośrodków lokalnych, o dość wszechstronnie rozwiniętych funkcjach. Obok najliczniejszej grupy miast o funkcjach złożonych najwięcej miast spełnia funkcje przemysłowe oraz budowlane i administracyjno-usługowe. Dwadzieścia osiem miast (tj. ponad

82%) posiada poniżej 10 tysięcy mieszkańców⁴. W tej grupie skupiły się wszystkie miasta o funkcjach złożonych. Miasta powyżej 10 tysięcy mieszkańców posiadają wyraźnie wykształcone funkcje dominujące. Funkcje przemysłowe spełniają miasteczka posiadające od 2 do 10 tysięcy mieszkańców. Funkcje budowlane i transportowe pełnią miasta różnej wielkości. Również funkcje handlowe i administracyjno-usługowe rozwinęły się w miastach bez względu na ich wielkość. Połowa miast o funkcjach złożonych skupiła się w klasie wielkości 5 do 10 tysięcy mieszkańców. Znajduje się tutaj pięć miast powiatowych (Bytów, Drawsko, Sławno, Świdwin, Złotów).

Rozmieszczenie miast z uwzględnieniem ich funkcji oraz liczby mieszkańców przedstawia ryc. 3. Powierzchnie kół są proporcjonalne do liczby ludności zameldowanej na stałe w poszczególnych miastach według stanu z dnia 1. 1. 1959 roku.

Miasta przemysłowe (P) skupiły się głównie w północnym pasie województwa. Miasta o funkcjach budowlanych (B) rozmieszczone są w środkowej i zachodniej części województwa. Jedynym miastem o funkcjach administracyjno-usługowych (Au) w północnym pasie województwa jest Koszalin. Pozostałe miasta o funkcjach administracyjno-usługowych, jak również handlowych (H) występują w środkowej i południowej części województwa. Najliczniejsza grupa miast o funkcjach złożonych (Z) rozmieściła się na całym obszarze województwa, głównie zaś w jego wschodniej części.

VI. PRÓBA WYZNACZENIA REJONÓW GOSPODARCZO-LUDNOŚCIOWYCH W WOJEWÓDZTWIE KOSZALIŃSKIM

Na podstawie rozpatrywanych elementów demograficzno-gospodarczych można by województwo koszalińskie podzielić na następujące trzy rejony (ryc. 4):

- I — Rejon północny — obejmujący powiaty: kołobrzeski, białogardzki, koszaliński, sławieński i słupski,
- II — Rejon środkowo-zachodni — obejmujący powiaty: szczecinecki, drawski i świdwiński,
- III — Rejon południowo-wschodni — obejmujący powiaty: bytowski, miasteczki, człuchowski, złotowski i walecki.

Różnice między tymi rejonami możemy ująć z pomocą szeregu charakterystycznych liczb przeciętnych (tab. VII).

Rejon północny — ciągnie się pasem ok. 50 km szerokości wzdłuż wybrzeża. Różni on się dość wyraźnie od południowej części województwa koszalińskiego. Gęstość zaludnienia jest tutaj wyższa aniżeli w pozostałych dwóch rejonach. Rejon ten cechuje się najwyższym odsetkiem ludności miejskiej, ponieważ skupiły się tutaj największe miasta województwa, jak Słupsk (51.358 osób), Koszalin (41.001 osób), Białogard (17.739 osób) oraz miasta por-

⁴ W Polsce według stanu w dniu 31. 12. 1958 r. zaledwie 68,5% miast posiadało poniżej 10 tys. mieszkańców (Źródło: „Rocznik Statystyczny 1959”, tab. 4/24, s. 19).

TABELA VII
Liczby porównawcze rejonów województwa koszalińskiego

Wyszczególnienie	Przeciętnie w rejonie		
	północnym	środkowo-zachodnim	południowo-wschodnim
Gęstość zaludnienia	39	34	30
Procent ludności miejskiej	45,5	44,4	31,5
Procent zatrudn. poza rolnictwem	42,5	34,4	28,6
Procent zatrudn. poza rolnictwem w miastach	88,3	73,7	66,3
Procent zatrudnionych w przemyśle w miastach	29,8	23,5	18,3
Procent gruntów ornych	42,9	37,8	35,8
Procent lasów (do og. pow. rejonu)	28,3	31,3	40,9

Zródło: Obliczono na podstawie „Rocznika Statystycznego 1959” oraz danych PWRN w Koszalinie: „Biuletynu Statystycznego Województwa Koszalińskiego” nr 3 „Wybrane dane ze Spisów Rolnych w latach 1955—1959” i bilansu siły roboczej na rok 1959.

towe: Kołobrzeg (13.143 osób), Darłowo (8.486 osób) i Ustka (5.678 osób) Procentowy udział zatrudnionych w działach poza rolnictwem jest tutaj najwyższy, zarówno w powiatach, jak również w miastach rejonu. Z działów pozarolniczych najważniejszą pozycję stanowi tutaj przemysł oraz budownictwo. Większość miast w tym rejonie posiada wyraźnie zaznaczające się dominanty funkcjonalne. Funkcje przemysłowe wysuwają się na czoło w Sianowie, Ustce oraz Darłowie. Kołobrzeg posiada najsilniej rozwinięte funkcje budowlane, Koszalin — administracyjno-usługowe, zaś Białogard i Ustka — transportowe. Z większych miast rejonu jedynie Sławno nie posiada wyraźnie wykształconej jednej funkcji i dlatego zaliczone zostało (obok najmniejszych miast, jak: Karlino, Bobolice i Polanów) do grupy miast o funkcjach złożonych.

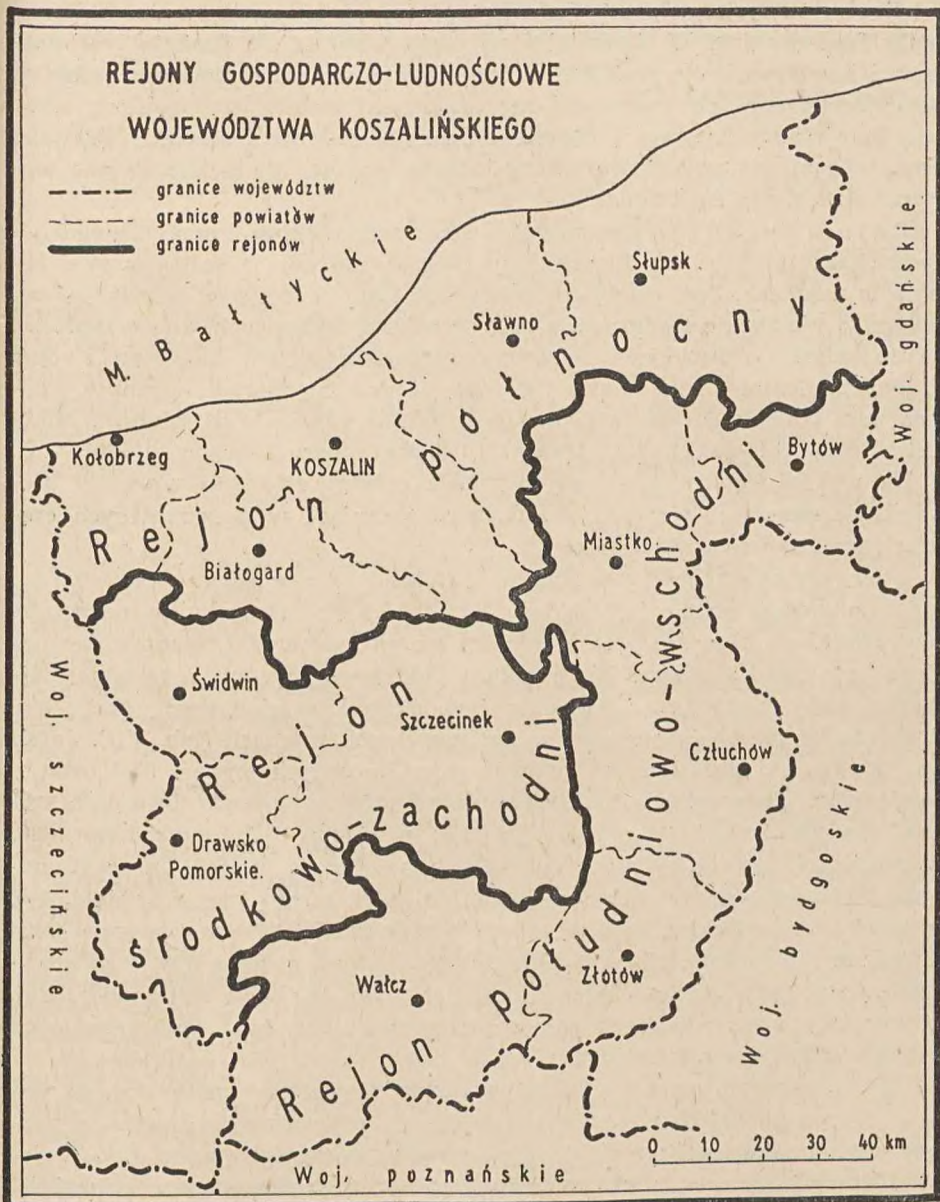
Nadmorski pas województwa koszalińskiego jest rejonem najlepiej zagospodarowanym, dość dobrze uprzemysłowionym oraz w wysokim stopniu zurbanizowanym. Sieć dróg kolejowych i kołowych jest dobrze rozbudowana i dlatego miasta wykazują dość duże powiązania produkcyjno-usługowe. W przyszłości w pasie nadmorskim rozwiną się funkcje usługowe, w związku z obsługą masowego ruchu wczasowo-turystycznego.

Rejon środkowo-zachodni obejmuje tylko trzy powiaty i posiada mniejszą powierzchnię od dwóch pozostałych. Rejon ten jest słabiej uprzemysłowiony aniżeli północny. Słabszy jest również stopień zurbanizowania rejonu, niższy odsetek ludności w powiatach i miastach zatrudniony jest poza rolnictwem. Mniejsza jest również gęstość zaludnienia. Miasta są mniejsze aniżeli w pasie północnym. Jedynie Szczecinek posiada ponad

REJONY GOSPODARCZO-LUDNOŚCIOWE
WOJEWÓDZTWA KOSZALIŃSKIEGO

- granice województw
- - - - granice powiatów
- granice rejonów

Ryc. 4

20 tysięcy ludności (21.928 osób), w pozostałych miastach liczba ludności nie przekracza 10 tysięcy. Miasta jednak tego rejonu posiadają wyraźne dominanty funkcjonalne. W Szczecinku na czoło wysuwa się funkcja transportowa i handlowa, Połczyn-Zdrój zaliczyliśmy do miast o funkcjach administracyjno-usługowych (najwięcej zatrudnionych posiada uzdrowisko). Również inne miasteczka pełnią określone funkcje. Jedyne Świdwin i Drawsko Pom. jako miasta powiatowe pełnią funkcje złożone, nie posiadają one wyraźnej dominanty funkcjonalnej.

Rejon południowo-wschodni województwa koszalińskiego posiada charakter rolniczy. Najmniejszy odsetek ludności mieszka w tym rejonie w miastach. Sieć osadnicza miast jest tutaj dość gęsta, miasta jednak rejonu są niewielkie i odgrywają rolę ośrodków usługowych wobec zaplecza. Są to miasta o funkcjach administracyjno-usługowych, handlowych oraz złożonych. Gęstość zaludnienia, jak również procent zatrudnionych w działach poza rolnictwem są tutaj niższe aniżeli w rejonach pozostałych. Nikła jest również rola przemysłu i transportu w życiu gospodarczym rejonu.

Na wykształcenie się opisanych różnic między rejonami wpłynęły niewątpliwie odmienne warunki przyrodnicze panujące w poszczególnych częściach województwa koszalińskiego.

Gleby nie są wprawdzie urodzajne na terenie prawie całego województwa, zarówno więc na nizinie pomorskiej ciągnącej się wzdłuż wybrzeża morskiego, jak również na obszarze pasa wzniesień moren czołowych Pomorza Zachodniego oraz pasa zandrów. Na południu jednak województwa zalegają najślabsze gleby piaszczyste. Wyrazem tych stosunków glebowych może być struktura użytkowania gruntów w poszczególnych rejonach (tab. VII). Jeżeli np. w powiecie kołobrzeskim procent gruntów ornych wynosi 50,9 ogólnej powierzchni a w powiecie białogardzkim 45,1, to w powiecie drawskim stanowi on zaledwie 28,4, miasteckim 31,9, wałeckim 31,3 i bytowskim 32,8. W powiatach południowych i wschodnich występuje wysoki procent powierzchni zalesionej. W stosunku do ogólnej powierzchni lasy zajmują 48,4^o/_o, w powiecie miasteckim, 46°/_o w powiecie wałeckim, 39,4^o/_o w powiecie człuchowskim i drawskim, 38,8^o/_o w powiecie bytowskim, podczas gdy w powiecie kołobrzeskim powierzchnia leśna zajmuje zaledwie 16,2^o/_o ogólnej powierzchni, w pozostałych zaś powiatach północnych procent ten waha się w granicach od 28,6 do 34,4 (pow. koszaliński).

Na wytworzenie się tak znacznych różnic w poziomie gospodarczym poszczególnych powiatów województwa wpłynęły oczywiście w sposób decydujący odmienne warunki rozwoju społeczno-gospodarczego omawianych rejonów. Korzystniejsze warunki rozwoju gospodarczego panowały w przeszłości w powiatach zachodnich oraz północnych omawianego terenu. Mniej pomyślne warunki rozwoju społeczno-gospodarczego w powiatach środkowych oraz południowych i wschodnich pogłębiły istniejące już trudności całkowitego wyzyskania ubogiego środowiska geograficznego w tej części Pomorza. Te

dysproporcje zacierają się wprawdzie już od kilkunastu lat, jednakże wiele jeszcze trzeba włożyć wysiłku i pracy, wiele trzeba inwestycji trwałych dla wytworzenia względnie jednolitego regionu gospodarczego w obrębie województwa koszalińskiego.

EUGENIUSZ BIDERMAN

RZEMIEŚLNICZY WOJEWÓDZTWA WROCŁAWSKIEGO

I. UWAGI WSTĘPNE

1. W harmonijnym rozwoju życia gospodarczego niemałą rolę odgrywa ilościowy i jakościowy wzrost usług rzemieślniczych. Podkreślali to często kierownicy naszego rządu i partii, świadczą o tym podejmowane uchwały i postanowienia¹.

Fakty te są powszechnie znane. Również wiadomo, że na skutek dotkliwych strat wojennych, względnie małej dynamiki rozwoju rzemiosła oraz niechęci młodzieży do pracy w tym dziale gospodarki, liczba osób w nim zatrudnionych jest niepomieranie mała w porównaniu do zapotrzebowania społecznego².

Szczególnie wielkie pole do popisu ma rzemiosło na Ziemiach Zachodnich, gdzie stan jego jest mniejszy od liczebności na tym obszarze przed wojną³, gdzie partycypuje ono także w nieco mniejszym odsetku aniżeli na pozostałym terenie kraju⁴.

Należy również wspomnieć, że niedobór rzemieślników silniej odczuwają mieszkańcy wsi i małych miasteczek, aniżeli ludność dużych miast. W związku z tym, w sferze badań demograficzno-socjograficznych prowadzonych wśród

¹ Por. np. przemówienie Władysława Gomułki na VIII Plenum KC PZPR; odpowiedzi przez niego udzielone wyborcom na spotkaniu w Warszawskich Zakładach Przemysłu Odzieżowego nr 2, w styczniu 1957 r.; referat „O sytuacji w partii i w kraju” wygłoszony na X Plenum KC PZPR; przemówienie powitalne na Zjeździe Stronnictwa Demokratycznego w styczniu 1958 r. Wśród podjętych uchwał wymienimy przykładowo: Wytyczne w sprawie rozwoju rzemiosła ustalone na VII Plenum KC PZPR, tezy Rady Ekonomicznej przy Radzie Ministrów w sprawie regulowania działalności rzemiosła, założenia perspektywistycznego planu rozwoju rzemiosła na lata 1960—1965 opracowane przez Komitet Drobnej Wytwórczości przy Radzie Ministrów.

² Interesujące uwagi na ten temat znajdujemy m. in. w artykułach: Czesława Bobrowskiego, *Ekonomia na ekranie panoramicznym*. „Przegląd Kulturalny” nr 46 (376) z dn. 12. 11. 1959 r., oraz Witolda Jaroszyńskiego, *A rzemiosło?* „Przegląd Kulturalny” nr 14 (396) z dn. 31. 3. 1960 r.

³ Szereg danych liczbowych charakteryzujących stan rzemiosła na Ziemiach Zachodnich podaje Juliusz Kolipiński w opracowaniu pt. *Zagadnienia gospodarcze Ziemi Zachodnich*, opublikowanym w pracy zbiorowej „Polskie Ziemie Zachodnie”, Instytut Zachodni, Poznań 1959 r.

⁴ Jak wynika z danych „Rocznika Statystycznego 1959”, ludność Ziemi Zachodnich wynosiła w 1958 r. prawie jedną czwartą ogółu mieszkańców kraju, natomiast odsetek rzemieślników wyniósł 23%.